

МЕЃУНАРОДНА НАУЧНО-СТРУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
СОВРЕМЕНИ ТРЕНДОВИ ВО
ДЕФЕКТОЛОШКАТА ТЕОРИЈА И ПРАКТИКА

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND VOCATIONAL CONFERENCE

CONTEMPORARY THEORETICAL AND
PRACTICAL TRENDS IN SPECIAL EDUCATION
AND REHABILITATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ/CONFERENCE
PROCEEDINGS

16-18 ЈУНИ 2016
ОХРИД, МАКЕДОНИЈА

ОРГАНИЗАТОРИ НА КОНФЕРЕНЦИЈАТА

**СОЈУЗ НА ДЕФЕКТОЛОЗИ
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

**ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ-
ИНСТИТУТ ЗА ДЕФЕКТОЛОГИЈА**

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје

364-786-056.25/.36(062)
615.851.4(062)

МЕЃУНАРОДНА научно-стручна конференција (2016 ; Охрид)

Совтремени трендови во дефектолошката теорија и практика : зборник
на трудови / Меѓународна научно-стручна конференција = Contempo-
rary
theoretical and practical trends in special education and
rehabilitation : conference proceedings / International scientific
and vocational conference, 16-18 јуни, Охрид, Македонија. - Скопје :
Сојуз на дефектолози на Република Македонија, 2016. - 453 стр. :
илустр. ; 24 см

Дел од трудовите на англ. јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-65438-9-1

I. International scientific and vocational conference (2016 ;
Ohrid) види Меѓународна научно-стручна конференција (2016 ; Охрид)
а) Дефектологија - Собири б) Лица со попреченост - Специјално
образование - Собири
COBISS.MK-ID 101330698

**ВРЕМЕ И МЕСТО НА ОДРЖУВАЊЕ
16-18 ЈУНИ, 2016
ОХРИД, РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ХОТЕЛИ: ПЕЛА, ТИНО И КЛИМЕТИЦА**

Организационен одбор

Горан Петрушев, претседател
Проф.д-р Горан Ајдински
Спасе Додевски
Катерина Величковска
Благица Станоевска
Вера Додевска
Никодин Велјановски
Маринела Шчепанович

Програмски комитет

Проф.д-р Ристо Петров, Р. Македонија
Проф.д-р Данијела Илиќ Стошевиќ, Р. Србија
Проф.д-р Анамарија Жиц Ралиќ, Р. Хрватска
Доц.д-р Александра Каровска Ристовска, Р. Македонија
Доц.д-р Ерна Жгур, Р. Словенија
Доц.д-р Оливера Рашиќ Цаневска, Р. Македонија
Доц.д-р Харис Мемишевиќ, Р. Босна и Херцеговина

ИЗДАВАЧИ НА ЗБОРНИКОТ

**СОЈУЗ НА ДЕФЕКТОЛОЗИ
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

**ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ-
ИНСТИТУТ ЗА ДЕФЕКТОЛОГИЈА**

УРЕДНИЦИ НА ЗБОРНИКОТ

**Проф.д-р Ристо Петров, Главен и одговорен уредник
Доц.д-р Наташа Станојковска-Трајковска**

Ликовно уредување на Зборникот

Бомат Графикс - Скопје

Печати

Бомат Графикс - Скопје

Тираж

200 примероци

ПРОГРАМА

16.06.2016, ЧЕТВРТОК

12.00-15.30 Хотел „Пела“, Охрид: Регистрација на учесниците на конференцијата. Сместување.

16.00-17.00 Хотел Климетица. Отворање на Конференцијата

Горан Петрушев

Претседател на Сојузот на дефектолози на Р Македонија

Проф.д-р Горан Ајдински- Декан на Филозофски факултет

Поздравни обраќања

Промоција на Зборникот со трудови

Проф.д-р Ристо Петров- Главен и одговорен уредник

17.00-19.00 ПЛЕНАРНИ ИЗЛАГАЊА, Хотел Климетица

Работно пртседателство: Петрушев Г., Каровска Ристовска А., Ајдински Г.

1. 17.00-17.20 „Хиперактивни сонувачи- АДХД низ животот“

Марко Ферек –Претседател на „Видење“ – Здружение за разбирање на АДХД, Загреб, Р.Хрватска

2. 17.20-17.40 Ресурсен центар-, ШОСО Милан Петровиќ“

Славица Марковиќ, ШОСО „Милан Петровиќ“, со дом за ученици, Нови Сад, Р.Србија

3. 17.40-18.00 Доменот на Окупационата Терапија и улогата на

Окупациониот терапевт како дел од Мулти – Дисциплинарен тим во Велика Британија(УК)

Мими Роцерс, Велика Британија

4. 18.00-18.20 Едукација и компетенции на дефектолозите во земјата и странство

Александра Каровска Ристовска, Оливера Рашиќ Цаневска, Филозофски факултет, Скопје

5. 18.20- 18.40 Brain Gym for children with speciaj needs, Мајда

Кончар, Педагошки факултет Љубљана, Отсек за специјална рехабилитацијска педагогија

6. 18.40- 19.00 Припрема и предуслови за становање со поддршка за лицата со аутизам,
Даниела Тамаш, Драгана Пашћан- ШОСО „Милан Петровић“ со дом за ученици, Нови Сад, Р.Србија

19.00-20.00 Коктел

20.00 Вечера

17.06.2016- ПЕТОК, Хотел Климетица

09.00- 10.00 ПЛЕНАРНИ ИЗЛАГАЊА, Хотел Климетица

Работно пртседателство: Петров Р. Трајковска Станојковска Н.

7. 09.00-09.20 Улога на дефектологот во системот на здравствена заштита-
Рана дијагностика, патокази за ран третман
Валентина Дуковска, Филип Дума, ЈЗУ УКлиника за детски болести, Скопје

8. 09.20-09.40 Улогата на ресурсниот дефектолог во инклузивното образование-гледите од праксата
Јелена Паниќ, Снежана Олушки, Драгана Клаиќ, Основно и средно училиште „9.мај“, Зрењанин, Р.Србија

9. 09.40-10.00 Вовед во Учење Базирано на Проблем како префериран метод во универзитетската настава во Велика Британија(PBL – theory and application in OT higher education)
Мими Родерс, Велика Британија

10.00-11.30 Краток семинар – „Хиперактивни сонувачи во училиште“
Марко Ферек

Во оваа предавање Марко Ферек не воведува во својата лична приказна на растење со симптоми на дефицит на внимание, хиперактивност и импулсивност, и ни прикажува единствена перспектива на ученик чија различност не била навреме воочена. Низ животната приказна многу подобро ги запознаваме симптомите и гледаме како тие истите симптоми кој ја правеле тежкотијата можат да станат предност. „Хиперактивни сонувачи во училиште“ со конкретни примери и совет ги сензибилизира и мотивира наставниците во нивната работа и им овозможува да воспостават подобра динамика и комуникација со учениците.

11.30 – 12.00 Кафе пауза

12.00 – 13.30 СЕСИЈА А1 – Хотел Климетица

ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ НА ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ –

ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ТЕМИ

Модератори: Рашиќ Ценовска О., Грбле С.

12.00-12.10 Професионалните компетенции на дефектологот во образованието
Лидија Крстевска-Дојчиновска

12.10-12.20 Инклузија на ученици со ПОП во општина Куманово
Милена Илиќ
Пешиќ, Жика Крстевски

12.20-12.30 Застапеноста на ученици со дислексија, дисграфија и дискалкулија во основното и средно образование во Струмица
Горан Петрушев, Спасе Додевски

12.30-12.40 Компетенции на дефектологот во редовните училишта
Марија Трипуноска, Весна Филиповска

12.40-12.50 The age of deaf and hard of hearing children and the ability of speechreading
Ljubica Isaković, Stojan Pažin, Tamara Kovačević, Nadezda Dimić

12.50-13.00 Учебниците во функција на инклузивното образование
Славица Тодорова, Дита Торпе

13.00-13.10 Ставовите на врсниците кон децата со ПОП во процесот на инклузија
Милена Велјаноска, Ангела Чингоска

13.20-13.30 Дискусија по излагањата

12.00 – 13.30 СЕСИЈА Б1 – Хотел Тино

КЛИНИЧКИ СТРАТЕГИИ И ТРЕНДОВИ ВО РЕХАБИЛИТАЦИЈАТА НА ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ – ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ТЕМИ
Модератори: Каровска Ристовска А., Тамаш Д.

12.00-12.10 Структура на применетите синтаксички целини при состојба на специфични јазични нарушувања
Ана Попоска

12.10-12.20 Современи трендови во дефектолошката теорија и практика
Iva Radošić, Monika Posilović

12.20-12.30 Пристап до информации и услуги за сексуално и репродуктивно

здравје за лицата со оштетен вид и оштетен слух *Александра Каровска Ристовска, Александра Јаковчевска, Глорија Наумовска, Марија Неческа*

12.30-12.40 Современи теоретски методи во раната интервенција и стимулација кај децата со попреченост
Ивана Кекеновска, Маја Трајчова

12.40-12.50 Внатрешната конзистентност на Етапниот развоен прашалник (ASQ-3) во Р.Македонија
Благица Станоевска

12.50-13.00 Говорна рехабилитација кај ларинготомирани пациенти со трахеоезофагиални говорни протези
Спасенија Чекаловски, Никола Николовски

13.00-13.10 Улогата на дефектологот во превенција, рана дијагностика и третман на функционална амблиопија
Силвана Блажеска

13.10-13.20 Кинезитераписки третман кај деца со Даунов синдром-
Никодин Велјаноски, Самир Грбле, Милена Велјаноска

13.20-13.30 Дискусија по излагањата

13.30-14.30 ПАУЗА ЗА РУЧЕК

14.30 – 15.30 Хотел Климетица.
Тркалезна маса на тема: „Образование и професионален статус на дефектологот и логопедот во Р.Македонија- состојби и перспективи“
Модератори: Петрушев Г., Каровска Ристовска А.

14.30-15.00 Постер презентација- Хотел Пела
Мотивација за учење на глуви и наглуви ученици во средно училиште
Весна Радовановиќ, Светлана Мијатовиќ

16.00-19.00 Организирана посета на манастирскиот комплекс Св.Наум-Охрид (патување со брод)

20.00 Свечена вечера (Традиционална Македонска Вечер)

18.06.2016 – САБОТА

9.00 – 10.30 Хотел Климетица.
Дискусија на „тркалезна маса“ на тема: „Образованието на учениците со попреченост- дефинирање на сопствен модел“
Модератори: Крстевска Дојчиновска Ј.,Петрушев Г.

09.00-10.30 Хотел Пела.
Работилница на тема „ Brain Gym® активности“
Предавач: Мајда Кончар

10.30-11.30 СЕСИЈА В1 - Хотел Климетица
СОЦИОЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ НА СОСТОЈБАТА НА ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ – ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ТЕМИ
Модератори: Станојковска Трајковска Н., Шчепановиќ М.

10.30-10.40 Семејствата како активни чинители во сите делови од процесот
Јасмина Радојловиќ, Христо Анђелски, Нела Ђоновећ

10.40-10.50 Влијанието на стресот кај трудниците и појава на постпородилна депресија – причини за психолошка поддршка
Софија Георгиевска, Наташа Станојковска Трајковска

10.50-11.00 Искуство на родители на дете со аутизам во рурална средина
Мануела Крчаноска, Горан Ајдински, Александра Каровска Ристовска

11.00-11.10 Социотерапевтски третмани за лица со ментална ретардација
Андон Дамовски

11.10-11.20 Book review: Human motor development in individuals with and without disabilities
Маринела Шчепановиќ

11.20-11.30 Дискусија по излагањата

10.30 – 11.30 СЕСИЈА А2. Хотел Тино
АКТУЕЛНОСТИ ВО РЕХАБИЛИТАЦИЈАТА И ЕДУКАЦИЈАТА –
ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ТЕМИ
Модератори: Дуковска В., Додевски С.

10.30-10.40 Brain gym – поинаков пристап во надминувањето на потешкотииите во учењето
Маја Трајчова, Ивана Кекеновска

10.40-10.50 ЕКВЕТ во средностручно образование за ученици со оштетен слух
Блаже Митев, Фредерика Тасевска, Ирина Иванова

10.50-11.00 Ставовите на наставниците од основните училишта во општина
Тетово во однос на инклузивното образование
Теодора Богојевска

11.00-11.10 Информираноста на дефектолозите –наставници од посебните
основни и средни училишта за Еразмус+
Александра Јаковчевска, Весна Костиќ-Ивановиќ

11.10-11.20 Анализа на факторите кон симптоматологијата на аутизмот (искуства)
Спасе Додевски, Вера Додевска

11.20-11.30 Дискусија по излагањата

11.30 – 12.00 Кафе пауза

12.00 – 13.30 Хотел Пела
Работилница на тема “Стратегија за работа со деца со аутизам на возраст од
3 до 7 години”
Предавач: *Јелена Паниќ*
*** Работилницата ќе се одвива со максимален број од 20 учесници по
претходно пријавување.

12.00 – 13.10 СЕСИЈА В2 Хотел Климетица **СОЦИОЕКОНОМСКИ
АСПЕКТИ НА СОСТОЈБАТА НА ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ –
ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ТЕМИ**
Модератори: **Петров Р., Станоевска Б.**

12.00-12.10 Примена на Социјални Приказни во Сексуална Едукација на ученици
со развојни нарушувања: Студија на случај
Тања Станкова

12.10-12.20 Развој и олеснување на играта кај деца со оштетување на видот и
слепи деца
Соња Фортуманова

12.20-12.30 Слободните активности предвидени за учениците со посебни
образовни потреби во Р.Македонија и Р.Турција

Нергис Рамо Акџун, Ристо Петров

12.30-12.40 Активностите на асоцијацијата „Ластовица“ низ призмата на
родителите на деца со ПОП
*Мери Нолчева, Јасмина Лукановска, Роберта Митревска, Марија Делетиќ, Тања
Мишовска- Стојковска*

12.40-12.50 Проценка на когнитивните способности кај лица со ментални
растројства
*Данче Тодоровска, Здјелар Ивана, Оливера Рашиќ-Цаневска, Наташа
Станојковска Трајковска*

12.50-13.00 Фактори кои влијаат на квалитетот на живот кај возрасни лица со
интелектуална попреченост
Весна Костиќ-Ивановиќ, Наташа Чичевска-Јованова

13.10-13.40 Доделување на сертификати, евалуација на конференцијата

13.40-14.00 Завршна дискусија, носење на заклучоци и затварање на
конференцијата

14.00 РУЧЕК

14.00- 15.00 Состанок на Организациониот и Научниот одбор

4. ЕДУКАЦИЈА И КОМПЕТЕНЦИИ НА ДЕФЕКТОЛОЗИТЕ ВО ЗЕМЈАТА И СТРАНСТВО

EDUCATION AND COMPETENCES OF THE SPECIAL EDUCATORS AND REHABILITATORS IN OUR COUNTRY AND ABROAD

Александра Каровска Ристовска¹ Оливера Рашиќ Цаневска¹

¹Институт за дефектологија, Филозофски факултет, УКИМ, Скопје,
Р. Македонија

Апстракт

Предмет на истражување: *Анализа на високо-образовните системи на образование, во областа на специјалната едукација и рехабилитација во некои европски земји и Македонија и дефинирање на компетенциите со кои се здобиваат.*

Цел на истражување: *Споредба на образованието на идните специјални едукатори и рехабилитатори во високо-образовните системи во Холандија, Австрија, Италија, Германија, Финска, Русија, Литванија и Шпанија со цел да се извлечат позитивни практики во однос на компетенциите со кои се здобиваат специјалните едукатори и рехабилитатори.*

Методологија: *Во рамките на ова истражување беше користен компаративниот метод. Како техника на истражување беше користена техниката анализа на документација. Сета расположлива документација беше анализирана и податоците беа кросреференцирани.*

Резултати: *Образованието на специјалните едукатори варира во различни европски земји и истото е контекстуализирано односно прилагодено на традицијата, историјата и нормите за секое општество. Генерално преовладува трендот на специјализирање на наставниците со цел да се добијат со компетенции за специјални наставници но сепак постојат високо-образовни системи (како на пример во Шпанија и Русија) кои го имаат истиот пристап кон едуцирање на дефектолозите. Скоро сите земји имаат развиено ресурсни центри кои служат како сервисни провајдери на редовните училишта во кои учат ученици со ПОП.*

Препораки: *Развивање на мрежа на ресурсни центри, зголемување на компетенциите на редовните наставници, зголемување на компетенциите на дефектолозите за работа во редовни инклузивни услови, тесно специјализирање по завршувањето на додипломските студии.*

Клучни зборови: *едукација, компетенции, дефектолози, специјални едукатори и рехабилитатори, анализа на документација*

Вовед

Квалитетното образование е динамичен концепт кој се менува и еволуира со текот на времето. Тој ги менува во зависност од социјалниот, економскиот и срединскиот контекст. Бидејќи квалитетното образование мора да биде локално релевантно и културно соодветно, тоа зазема многу форми во светот (UNESCO, 2005). Квалитетното образование е ефективен начин за борба против сиромаштијата, за градење на демократија и развој на мирољубиви општества. Тоа ги охрабрува индивидуите, им дава глас, го отклучува нивниот потенцијал, ги отвара патиштата за самоактуелизација и ги шири перспективите кон отворени услови во еден плуралистички свет (European Agency, 2010).

Специјалните едукатори, а всушност и сите наставници треба да ги имаат следниве вредности поврзани со специфични области на компетенции (European Agency, 2015):

- Да ја почитуваат различноста на ученикот (областа на компетенции поврзани со ова подрачје се Концепции за инклузивно образование и Гледиштето на наставникот во врска со различните пристапи кон учењето на учениците);
- Поддршка за сите ученици (овие вредности се поврзани со Промовирање на академското, социјалното и емоционалното учење на сите ученици и Ефективни наставни пристапи во хетерогени одделенија);
- Соработка со други (област на компетенции-Соработка со родители и семејства и Соработка со широк дијапазон на експерти); и
- Личен професионален развој (областа на компетенции поврзани со оваа вредност се: Наставниците/специјалните наставници како рефлексивни практичари и Иницијална наставна обука како основа за продолжено професионално учење и развој).

Методологија

Со цел да се добијат значајни податоци во неколку области поврзани со високото образование, ние решивме да спроведеме квалитативна компаративна студија. Беше направена анализа на содржината на легислативата односно различни правила и прописи од државни организации но и организации кое се поврзани со образованието. Целта на овој труд е двонасочна: и аналитичка но и евалуативна. Целта е да се генерираат стандарди за развој на соодветни политики во високото образование, секако во областа на едукацијата на специјалните едукатори и рехабилитатори.

Предмет на истражување

Предмет на ова истражување беше анализата на високо-образовните системи на образование, во областа на специјалната едукација и рехабилитација во некои

европски земји и Македонија. Употребен беше дискурзивен пристап кон анализата на легислативата (Dombos, Krizsan, Verloo, & Zentai, 2012, стр. 4).

Цел на истражување

Споредба меѓу Холандскиот, Австрискиот, Италијанскиот, Германскиот, Финскиот, РУскиот, Литванскиот и Шпанскиот високо-образовен систем со цел да се нотираат позитивни практики во однос на едукацијата на специјалните едукатори и рехабилитатори како и испитување на можноста за нивна имплементација во Македонија.

Истражувачки прашања

1. Какви се системите на специјално образование и инклузивно образование во земјите вклучени во истражувањето?
2. Какви се високо-образовните системи во земјите од истражувањето (дали специјалните наставници/дефектолозите се едуцираат во рамките на додипломски студии или станува збор за специјализација по завршувањето на прв степен студии)?
3. Дали постојат ресурсни центри за сервисна поддршка на редовните училишта во земјите вклучени во истражувањето?
4. Дали специјалните наставници/дефектолозите се доедуцираат по завршувањето на своето иницијално образование (како и дали се организира обука во рамките на училиштата во кои работат)?

Методи на истражување

Беше употребен методот на компарација. Сета расположлива документација беше анализирана а податоците беа кросреференцирани. Методот на компарација не е нов метод. Не постои еден единствен метод кој е најдобар за истражувањата во социјалните науки. Компаративниот метод ги бара разликите и сличностите кои ги објаснуваат релации меѓу определени проблеми или појави. Овој метод е релевантен за добивање резултати кои се универзално апликативни (Winter & Prohaska, 1983, стр. 471). Компаративниот пристап во рамките на интернационалната мрежа на истражувачи станува круцијален метод за сите истражувања во социјалните науки кои како цел имаат објаснување и придруѓување на социјалните трансформации (Ghora-Gopin, 1998).

Истражувањето беше спроведено во периодот од април-мај 2016 година. Се состоеше од анализа на документација. Оваа анализа подразбираше испитување на постоечката литература поврзана со студиските програми за специјална едукација и рехабилитација во различни земји. Анализата беше направена во

6 фази: скенирање на предметот на истражување, пребарување, селектирање, анализирање, синтетизирање и известување (Togrance & Sebba, 2007). Во текот на анализите ја земавме предвид внатрешната доследност и процената на валидноста и релијабилноста на добиените податоци.

Компарацијата меѓу различните образовни системи за направивме според следните параметри:

Холандија

Една од главните карактеристики на Холандскиот образовен систем е уставно загарантирана слобода на образование. Ова се однесува на слободата да се отвораат училишта, да се организира подучувањето во училиштата и да се определат принципите на кои тоа се базира. Училиштата може да се базираат на резигиозни, идеолошки или образовни убедувања. Постојат државни и приватни училишта.

Во 1998 година, бил воведен закон за Експертски Центри. Ова се всушност конзорциуми на специјални училишта или средни специјални училишта (или центри за рехабилитацијата и професионално оспособување). Овие конзорциуми се поделени во 4 кластери (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2015):

- Кластер 1: образование за ученици со пречки во видот (од поранешните училишта за слепи и слабовидни);
- Кластер 2: образование за ученици со слушно оштетување или пречки во комуникација (од поранешните училишта за глуви и наглуви ученици и ученици со тешки говорни пречки);
- Кластер 3: образование за ученици со физички, интелектуални или повеќекратни попреченост, и хронично болни ученици;
- Кластер 4: образование за ученици со пречки во однесувањето, за ученици со тешко асоцијално однесување и хронично болни (психијатриски) ученици и ученици со педолошки институти.

Финансирањето беше променето во 2003. Политиката е позната како ранец политика: учениците го носат финансирањето со нив, во училиште по нивен избор. Овој начин на политика почна да се менува во 2014 согласно законот „Образование за сите“. Филозофијата на инклузија е видлива во специјалното образование. Акцент се става на подобрување на ресурсите во справување со различноста во редовните училишта и стимулирање на соработка меѓу училиштата на регионално ниво. Бројот на ученици кои посетуваат редовни училишта со перипатолошка супервизија од некој конзорциум продолжува да расте.

Образование на специјални наставници

Во Холандија, потребни се четири години да се добие диплома за наставник во редовно училиште. Наставниците за основно училиште студираат на институти за високо образование. Тие се обучуваат да ги подучуваат сите предмети од курикулумот но исто така и еден специјализиран предмет. Иницијалната обука за наставници вклучува и предмет за образование на ученици со посебни потреби. Моменталните политика на владата вклучуваат барање за поголеми компетенции за работа на наставниците со деца со ПОП, но програмите содржат премногу предмети и додавањето на програми за специјално образование не е лесно.

Студентите можат да се запишат во основните училишта со сертификат за завршено средно образование (HAVO/VWO) или професионална диплома (MBO). Со цел да се мотивираат студентите кои се истражувачки ориентирани да се вклучат во редот на наставниците со цел да го зголемат академскиот потенцијал, почнати се иницијативи за спојување на едукацијата на наставниците со образовни науки. Ова е аналогно на институтите за педагогија во нашата земја, каде што се едуцираат кадри кои може да работат и како наставници но и како педагози во стручните тимови во училиштата кои меѓу другото се занимаваат и со спроведување на истражувања.

Јазичната и говорната терапија се сметаат за парамедицински професии во здравството и во образованието. Студиите за логопедија се четиригодишни (240 кредити). Постојат 7 Холандски Универзитети кои нудат додипломски студии. Има 5000 логопеди во Холандија кои претежно се од женски пол (Logopedie en Foniatrie, 2015).

Од 2006 наваму, Министерството за Образование, Култура и Наука во сите основни и средни училишта дава дополнителни средства за професионализација и поддршка на наставниот кадар.

1. Австрија

Кога станува збор директно за децата со пречки во развојот, раната интервенција се реализира во согласност со различни провинциски акти, не постои универзален федерален пристап. Во повеќето региони сите деца со ризик или веќе манифестирани развојни отстапувања се опфаќаат со третман на рана интервенција. Предучилишното воспитание пак е директно под контрола на секој регион (провинција) одделно, при што секаде засебно се одредува дали детето ќе добива соодветна специјална поддршка во рамките на редовните предучилишни установи, или пак ќе биде вклучено во ремедијални предучилишни установи. Недостатокот на конкретна дефиниција за попреченост од една страна и недефинираноста на потребните компетенции на кадарот водат кон различни

имплементации на инклузивната практика, пред се, се разликуваат три облици на инклузија: инклузивна група во редовна градинка, индивидуална инклузија во редовна градинка, инклузивна група во ремедијална градинка (реверзна инклузија) кластери (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2015).

Од 1993 година децата со посебни образовни потреби може да се образуваат во редовни училишта, а со амандманот од 1996, инклузивната практика е проширена и во ниското средно образование (10-14 год.) и во првите години од општото средно образование. Во рамките на редовните училишта наставата може да биде организирана во инклузивни одделенија, каде учениците со и без ПОП се едуцирани од страна на тим на наставници, одделенија со наставници за поддршка, редовни класови, каде 1 или 2 ученика со ПОП добиваат дополнителна поддршка од дефектолог неколку часа неделно и кооперативни одделенија во основни училишта, пониски средни и училишта за пред-стручно образование, генерално издвоени од одделенијата во специјалните училишта, но со план за заедничка соработка на одделни ученици повремено или константно.

Во Австрија постојат и специјални едукациски центри кои имаат задача да ги координираат редовните училишта и да овозможат задоволување на сите посебни потреби на учениците со пречки во развојот, почнувајќи од детекција и дијагностика на попреченоста. Посебните училишта пак имаат задача да ги поддржат учениците со физички или психолошки пречки во развојот да добијат соодветно основно, ниско средно и пред-стручно образование. Постојат 10 различни специјални училишта со фокус на различни видови на попреченост, каде се работи по редовниот план и програма или специјални план и програма. Образованието во посебните училишта трае 9 години со можност за продолжување до 12 години кластери (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2015).

Родителите имаат право на избор каде ќе се образува нивното дете, во согласност со мислењето добиено од Окружниот училишен одбор.

Мобилни специјални едукациски сервиси обезбедуваат услуги за поддршка на деца и млади со различни пречки во развојот, преку едукација и советување на наставници кои работат со деца со оштетување на видот и слухот, проблеми во однесувањето, пречки во говорот и деца сместени во болница.

Образование на специјални наставници

Во повеќето австриски области невладините организации организираат обуки, во вид на дополнителен курс, за наставници кои ќе се занимаваат со рана интервенција. Обуката е базирана на универзален курикулум со околу 1,440 часови и во најголем број на случаи се приватно финансирани, а во некои области е обезбедено кофинансирање. За некои видови на попречености (пр. сензорни растројства)

потребен е и дополнителен тренинг, како надополнување на базичната програма за рана интервенција.

Образование на педагози кои ќе работат со деца со посебни образовни потреби во предучилишни установи се реализира преку 4 семестрален курс (24 часа неделно) во рамките на колежите за предучилишно воспитание и образование. Во некои области курсот се организира на секои две години, а студентите се стекнуваат со диплома за наставници за специјално образование во предучилишни установи.

Од октомври 2007 година образование на наставници за редовни и окупациски училишта се реализира во колежите за тренинг на наставници за работа во основно, пониско средно, пред-стручно образование, специјално и стручно образование и работно оспособување. За работа со ученици со посебни образовни потреби, покрај 180 кредити или 6 семестари, студентите или наставниците треба да се здобијат со дополнителни квалификации, каде главниот акцент се става на инклузивното образование. Покрај курсевите по хуманистички науки, дидактика, методика и сл. се посетуваат и модулари курсови со фокус на различни видови и степени на пречки во развојот.

На Универзитетот за Применети Науки за Професионалци во Здравството може да се посетуваат четиригодишни додипломски студии за окупациона терапија, говорна терапија и физиотерапија (Study in Austria, 2016).

Во поново време на некои од колежите може да се бира модул за специјално образование, каде студентите се запознаваат со начините на планирање, дизајнирање и евалуација на наставата за деца со ПОП и одговорноста на родителите во образовниот процес. Во новините е и магистериум од областа на посебното образование, интегриран во рамките на регуларните програми за едукација на наставници. Покрај модулот за специјално образование има и модул за инклузивно образование, при што студентите кои се едуцираат за работа во основно училиште предметите може да ги бираат во 3 семестар, додека пак оние кои се едуцираат за работа во пониските средни училишта може да се насочат кон инклузивно образование уште во 1 семестар (University College of Teacher Education Lower Austria, 2014).

Освен редовниот образовен процес, колежите организираат голем број на регионални тренинзи, обуки и семинари опфаќајќи различни проблематики во однос на работата со деца со ПОП. Наставниците се обврзани да посетуваат најмалку 15 часа годишно, дополнителна обука, која е платена од страна на државата, а ја спроведуваат колежите за наставници.

2. Италија

Во 1992 година во Италија е донесен закон кој бара отстранување на бариерите (архитектонски или сензорни) и воведување на соодветните помагала и алатки за поддршка на учениците со попреченост во образованието. Исто така училиштата може да воспостават договори со специјализираните центри за педагошка консултација и производство или адаптација на специфични дидактички материјали (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2015).

Во Италија и специфичните растројства во учењето како дислексија, дисграфија, дисортографија и дискалкулија како посебни потреби. Училиштата се одговорни и за раната детекција. Пред да започне процесот на интеграција во Италија, постоеле специјални одделенија за „хендикепирани“ ученици и специјални училишта за „суб-нормални“ ученици (ученици со физички или интелектуални попречености). Интеграцијата е започната во 1971 година.

Одделенија со едно или два деца со ПОП обично се состојат од максимум 20 ученици. Процесот на инклузија е поддржан од проект кој ги дефинира стратегиите и методите кои се заеднички усвоени од редовните учители и учителите за поддршка заедно со училишниот кадар.

Во Италијанскиот училишен систем, законски, сите ученици со ПОП посетуваат редовни училишта во кои наставниците се поддржувани од специјални учители.

Секоја година, Министерството за Образование, Универзитет и Истражување алоцира специјални учители за поддршка во секое училиште во зависност од бројот на ученици и типологијата на попреченоста. Овие учители се дел од наставниот тим: тие соработуваат со предметните наставници во сите активности кои се однесуваат на одделението како целина како што се планирањето и процената.

Обука на учители за поддршка

Не сите учители се учители за поддршка, но сите учители за поддршка се учители. За да се предава во основно училиште или градинка потребна е четиригодишна диплома за основно образование. За да специјализираат за наставници за поддршка, студентите треба да одберат специфични курсеви во нивниот курикулум. За да се предава во таканареченото секундарно образование, потребна е универзитетска диплома како и едногодишна специјализација во училиштата. Дополнително, доколку сакаат да работат како учители за поддршка мора да се здобијат со специфична квалификација, доделена од универзитети при што мора да заработат најмалку 60 кредити. Обуката исто така вклучува 300 часа (12 кредити) практична работа во училиштето во кое ќе работат. Секој универзитет ги организира и регулира практичните активности во согласност со општите критериуми дадени од Министерството.

Во Италија студиите по логопедија се тригодишни студии (180 кредити). Постојат и онлајн додипломски студии по логопедија (Universita di Bologna, 2016).

Во 2013 година е воведен принципот за задолжителна обука во рамките на работното место. Бидејќи учениците со ПОП се обврска не само на учителите за поддршка туку за целиот кадар, учителите и директорите на училиштата на сите училишни нова посетуваат специфичен курс за работа со деца со ПОП. Курсот содржи содржини поврзани со идентификација на овие деца, дидактички методи и специфични планови за работа со учениците, процедури за проценка и водење.

Министерството исто така има основано мрежа на училишта наречени Територијални Центри за Поддршка. Овие центри се училишта посветени на работа на деца со ПОП, со наставници/истражувачи специјализирани за технологии за инклузивно подучување. Овие наставници собираат и дисеминираат најдобри практики, поддржуваат колеги во менаџирањето на посебните потреби и ги снабдуваат училиштата со технолошки направи.

3. Германија

Децата и младите со инвалидност можат да се школуваат во редовни училишта, во рамки на инклузивниот процес или во посебни училишта. Во редовните училишта покрај останатиот кадар работат и специјални едукатори (дефектолози) кои се должни да овозможат непречена настава преку обезбедување на мобилна асистенција, соодветни помагала, советување и соработка со другите наставници во однос на изработка на индивидуален образовен план, прилагодување на содржината, начинот на предавање и оценување. Специјална едукативна поддршка се обезбедува и за време на часовите, курикулумот е доволно флексибилен што им овозможува на наставниците да се фокусираат на индивидуалните развојни и посебни потреби на децата. Во насока на зголемување на инклузијата креирана е награда за најинклузивно училиште уште од 2009 година.

Во Германија постојат голем број на различни посебни училишта и секогаш е можен двостран трансфер на ученици. Од училиштата за деца со тешкотии во учењето, учениците може да преминат во редовни основни или средни училишта доколку се верува дека може да ја следат наставата без да имаат потешкотии и можат да постигнат успех. Училиштата пак за деца со проблеми во говорот и проблеми во однесувањето се транзициони училишта и нивната цел е да го подберат говорот или однесувањето кај децата и да ги вратат во редовни училишта. Во последните години има голема соработка помеѓу редовните и посебните училишта, се одржуваат екстра курикуларни активности и инклузивни часови, што е придобивка за двете групи на ученици. Денес во Германија се сретнуваат неколку форми на специјална едукација: **специјална едукација и поддршка со превентивни мерки**, што значи интердисциплинарна соработка и рана интервенција на децата

кои се соочуваат со опасност од инвалидност, им се нуди превентивна помош за спречување или намалување на инвалидноста. Вториот модел е едукација во редовни училишта, но со помош и поддршка од страна на специјален едукатор и третиот модел е образование во посебни училишта. Последниот модел е ресурсен центар кој обезбедува едукација во интегративна, болничка и кооперативна форма материјали (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2015).

Образование на специјални едукатори/дефектолози

Во Германија се забележуваат многу промени во образованието на наставниците, некои универзитети обезбедуваат инклузивни студиски програми или организираат курсеви за инклузивно образование во базичната обука на наставници или интегрирани додипломски и мастер студии.

Основните студии за наставници траат 3.5 години за работа во основно училиште, 3.5-4.5 за наставници кои ќе работат во пониско средно училиште со дополнителни 4 години практичен тренинг и 4.5 години за повисоките средни училишта, со 2.5 практичен тренинг. Тренингот е поделен на два дела, високо-образовен курс, кој се реализира на универзитетите и практичен педагошки тренинг, кој се реализира во училиштата материјали (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2015).

Образованието на дефектолозите се одвива на сличен начин, има повеќе опции. Првата опција е базичен курс составен од два дела како и кај наставниците, организиран во 9 семестри. Половина од студиите се насочени кон изучување на образовните (едукациски) науки, со еден до два предмета од областа на специјалната едукација и втората половина од студиите насочена конкретно кон специјалната едукација. Втората опција се состои од дополнителни курсеви кои се последователни на базичните. Студентите бираат две подрачја на попреченост од следниве: едукација на слепи, едукација на глуви, едукација на интелектуално попречени, едукација на телесни инвалиди, едукација на лица со растројства во говорот, лица со оштетувања на слухот, оштетувања на видот, тешкотии во учењето и проблеми во однесувањето. Студентите стекнуваат знаења за видовите на инвалидност, наставните методи и проценки и курсот обично трае 18-24 месеци. Дефектолозите (специјалните наставници) добиваат повисоки плати, како наставниците што работат во повисоките средни училишта. Во последните години на неколку универзитети се сретнуваат и програми за специјална едукација и рехабилитација на додипломски и постдипломски студии, каде студентите може да избираат смерови за различни видови на попречености: слепи и лица со оштетен вид, општи насоки за инвалидност, толкување на знаковен јазик, знаковен јазик – аудиопедагогија, работа со лица со оштетен слух, интелектуално попречени, едукација за телесните потреби, општа рехабилитативна педагогија, социологија на рехабилитација, професионална рехабилитација, рехабилитативна технологија,

едукација за растројства во однесувањето и сл. Од 2009 година се организираат и докторски студии по специјална едукација и рехабилитација (Justus-Liebig Universitat Giessen, 2015; Universitat Rostock, 2016).

Како и во другите земји, покрај образовните програми на универзитетите, локалните власти на секој кантон организираат дополнителни курсеви, тренинзи и семинари за наставниците, на кои се обработуваат теми и прашања поврзани со инклузивното образование и различните видови на попреченост.

4. Финска

Развојот на специјалното образование во Финските основни училишта може да се подели на 4 периоди: првиот период го покрива воспоставувањето на специјалното образование од 1840тите се до стапувањето на сила на Законот за задолжително образование во 1921 година. Иницијално специјалното образование се фокусирало на давање на инструкција на ученици со сензорни пречки. Првите училишта биле за лица со слушни оштетувања, визуелни пречки и моторни пречки. Кога образованието станало задолжително овие деца биле исклучени од училиштето. Нивното образование било спроведувано од филантропи или хуманитарни организации.

Вториот период е од воведување на погоре споменатиот закон до крајот на Втората Светска Војна. Според овој закон сите деца задолжително посетувале училиште освен тие со интелектуални пречки. Третиот период почнува со крајот на Втората Светска Војна се до унификација на образованието и отварањето на сеопфатните училишта во 1972 година. Во поствоениот период почнува развој на грижата за лицата со пречки. Покрај медицинска грижа и рехабилитација воведена е и професионална рехабилитација. Квантификацијата на специјалното образование и развојот на потесни специјализации се развивала меѓу 1940тите и 1960тите. Сепак преовладувал медицинскиот модел. Групите ученици со ПОП биле сегрегирани со цел да се формираат хомогени групи кои се полесни за инструкција. Од раните 1970-ти почнува да се воведува принципот на нормализација и филозофијата на интеграција. Новиот Закон за Сеопфатни Училишта е донесен во 1983. Според него, децата со ПОП повеќе не биле изземани од редовното образование. Според новиот закон исто така наметната е потребата од индивидуализација на образованието како и обезбедување на специјално образование и адаптација на силабусите. Од 1997 сите деца се опфатени со образование. Четвртиот период почнува во 1990-тите. Целта е да се реформира постоечката култура, организација на образование и заедничко водење преку поддржување на регионална и општинска интеграција на сервисните системи.

Во 2006 е формирана експертска група која подготвила предлог за долготрајна стратегија за развој на специјалното образование. Предлогот бил моменталната

практика да се фокусира на порана поддршка и превенција. Ученикот има право да добива инструкција и водење во согласност со наставната програма. Секој училишен ден, секој ученик има право да добие поддршка и советување. Поддршката е заеднички напор на сите наставници, ученикот и нивните родители и таму кај што е потребно кадарот за поддршка на ученикот.

Реформата на училишната администрација во 90тите, со децентрализацијата на општините, го намалиле бројот на специјалните училишта, а специјални одделенија се основале во редовните училишта. Сепак сеуште постојат 7 специјални училишта. Овие училишта се претежно за лица со оштетен вид, оштетен слух или пак со некои физички оштетувања и слично.

Државните специјални училишта се сервисни центри кои обезбедуваат професионални услуги за општинските и другите училишта како и привремена едукација и рехабилитација за ученици кои учат во редовни училишта со цел нивна поддршка.

Обука на наставници/специјални наставници

Наставниците и воспитувачите во градинките имаат диплома од универзитет или политехнички колеџ. Тие дополнително можат да бидат потпомогнати од професионалци за грижа на децата.

Наставниците во основното образование се општи наставници (одделенски) во првите шест одделенија, додека оние во горните три одделенија се предметни наставници. Одделенските наставници имаат магистратура во областа на образованието, додека предметните наставници имаат магистратура во областа на предметот што го предаваат.

Специјалните предучилишни наставници обезбедуваат специјално образование за децата од градинка, специјалните наставници половина работно време обезбедуваат часови за специјално образование, додека учениците кои добиваат специјална поддршка во специјалните одделенија се подлучувани од одделенски наставници за посебни образовни потреби. Стручните наставници за посебни потреби работат и во редовни стручни институции и во специјални стручни институции.

Една од опциите е да се студира специјалното образование како главен предмет/област (мајор) и на тој начин да се здобијат со универзитетска диплома за специјално образование. Дополнително наставниците може да се квалификуваат како наставници за специјално предучилишно образование, наставници за посебни потреби или одделенски наставници за специјално образование.

Во Финска студиите по логопедија се 3+2 (300 кредити) по што студентите се здобиваат со титула магистер. Студиите се на Институтот за Бихејвиорални науки на Универзитетот во Хелсинки (Speech Sciences in University of Helsinki, 2016).

Дополнително, образовните сервиси исто така вработуваат асистенти, лица за образовно водење и социјални работници, психолози, доктори, советници за учениците и различни терапевти.

Високо-образовните институции и центрите за континуирано образование како и Националниот Одбор за Едукација им обезбедуваат на наставниците континуирана обука секоја година.

5. Русија

Семејствата на деца со пречки во развојот можат да одберат на каков начин ќе се образува нивното дете. Децата со пречки во развојот може да се школуваат во редовни училишта, во рамките на процесот на инклузија, во посебни училишта или во нивните домови со посета од страна на наставници од матичните училишта. Немањето на соодветни услови за образование на деца со посебни образовни потреби во многу од основните училишта предизвикува голем број на деца со пречки во развојот да се школуваат во посебни училишта. Територијата на Русија е голема, постојат многу рурални средини каде децата со пречки во развојот се потполно изолирани од општествените збиднувања и воспитно-образовниот процес, а има и голем број на деца со пречки во развојот кои се институционализирани, но недостигот на наставен кадар оневозможува нивно образование (Global observatory for inclusion, 2015).

Образование на дефектолози

Образованието и тренингот на наставници во Русија е поделено во две основни категории. Наставниот кадар кој ќе работи во предучилишни установи и основни училишта стекнува неуниверзитетско образование, односно се едуцираат во колеџи и специјални практични институции (техникалии) во времетраење од 2.5 до 4.5 години, додека пак наставниците за средните училишта образованието го стекнуваат на универзитети, иако на универзитетите може да се едуцираат и наставници за основните училишта. На универзитетите студиите се во траење од 5 години. Образованието на дефектолозите се одвива на универзитетско ниво, постојат повеќе институти за специјална едукација и рехабилитација. На некои од институтите едукацијата за предучилишни дефектолози и олигофренолози е во траење од 4 години, а за дефектолози кои ќе работат во основни училишта и логопеди 4.5 години. На други универзитети студиите се поделени по смерови: корективна педагогија (сурдопедагогија, тифлопедагогија, олигофренопедагогија, предучилишна дефектологија, логопедија, олигофренологија, дефектолог кој ќе работи во училишта (тифологија и сурдологија), инклузивна едукација на деца со пречки во развојот, психолошка и едукациска поддршка за лица со инвалидност, рана интервенција за деца со пречки во развојот, систем на логопедска помош во

едукациски и здравствени институции, теорија и пракса на рана интервенција и рехабилитација на лица со аутистичен спектар на нарушување (Институт специјалногo образования и комплексной реабилитации, 2016).

6. Литванија

Во Литванија, областа на специјалното образование е производ на еден долг период кога сегрегацијата на „различните“ била државна политика. По здобивањето со независно се јавила потреба за развој на специјалното образование во согласност со принципите на различни декларации и конвенции.

Првата насоки во легислативата за интегрирано образование на деца со ПОП е во законот за Специјало Образование за деца со Посебни Образовни Потреби во редовни образовни институции (1993). Овој документ бил базиран на контекстот на моменталната ситуација на специјалното образование во земјата и акумулираното искуство на други земји во процесот на менаџирање на специјалното образование. Овој закон укажува дека учениците со ПОП во редовните училишта може да се образуваат:

- Во редовно одделение, при што го следат стандардниот курикулум, но се применување на специјални методи или следат модифициран курикулум/ алтернативен курикулум/ИОП;
- Делумно во редовно одделение делумно во специјално одделение; или
- Во специјално одделение или група.

Овој закон исто така им дава на родителите формално право да ја изберат образовната институција.

Образование на специјални наставници

Првите специјални педагози-дефектолози започнале со студирање во 1960 година. Во 1992 факултетот се преименува во факултет за Специјална Едукација но набргу го менува името бидејќи овој назив бил претесен за сите активности на факултетот. Денес е Факултет за Социјална работа и студии за Попреченост (Siauliu Universitetas, 2016).

Во однос на образованието на специјалните наставници, универзитети и колеџите запишуваат ученици/студенти со завршено средно образование. Исто така расположливи се и други високо-образовни институции како и виши школи. Сепак, во Литванија, наставниците за специјално образование мора да имаат универзитетско образование. Овие специјалисти, кои можат да имаат различни специјализации, се образуваат на универзитет и се здобиваат со диплома или магистерска титула во областа на специјалното образование.

Од 1995 година, сите студенти кои се образуваат да станат одделенски или предметни наставници мора да соберат 2-4 кредити во областа на специјалното образование. Ова е аналогно на 1 предмет за специјално образование.

Постојат додипломски, мастер и докторски студии за специјално образование, логопедија, кинезитерапија и слично на различни универзитети.

Во врска со обуката во рамките на работното место, сите учители имаат можност да посетуваат курсеви кои се спроведуваат од страна на регионалните центри на наставничка едукација, центрите за професионален развој на наставниците или високо-образовните институции со цел да се зголемат нивните познавања или да се здобијат со специјализација во високото образование. Секоја година, значителна сум финансиј од Министерството се користат за програми поврзани со ПОП за вработени специјални наставници и редовни наставници.

Во иднина, секој дипломец ќе мора да се стекне со неопходните знаења и вештини за работа со различни ученици, вклучително и ученици со ПОП.

7. Шпанија

Слично како и кај нас и во Шпанија постојат три облици на образование на децата со посебни образовни потреби: образование во редовните училишта, образование во посебни одделенија во рамките на редовните училишта или образование во посебни училишта.

Образование на специјални едукатори

Тренингот и образованието на наставници во Шпанија последните години трпи коренити промени, во насока на прилагодување на студиите кон Европските стандарди и критериуми за високо образование. Според степенот на образование наставниците се делат во три категории: наставници за основно училиште, наставници за средно училиште и наставници за високо образование. Дефектолозите и логопедите се образуваат на 4 годишни студии на педагошките универзитети, каде се понудени неколку модули за специјализација: предучилишна едукација, основно образование, музичко образование, физичко образование, странски јазик, специјална едукација, логопедија. На сите курсеви има основни предмети во кои се обработува специјалната едукација, т.е. работа со деца со посебни образовни потреби, но специјализацијата се реализира со одбирање на посебниот модул. При вработување во текот на првата година сите работат под менторство на искусни колеги. Покрај редовното образование на наставници, секоја година Шпанското министерство за образование, култура и спорт организира обуки и семинари за наставниците, дефектолозите и логопедите кои работат. Логопедите може да

работат во училишта, болници и приватни институции (Universidad Autónoma de Madrid, 2015; European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2015).

Заклучоци и предлози

Според светскиот извештај за инвалидност, околу еден билион луѓе во светот живеат со различен вид и степен на инвалидност, а образованието е еден од најнефективните начини за да се прекине кругот на дискриминација и соочувањето со проблемот на сиромаштија кај децата со инвалидност и нивните семејства. Добро оспособен и едуциран кадар кој ќе работи со оваа ранлива популација е повеќе од неопходен, во таа насока целокупното претходно излагање ќе го сумираме преку компетенциите кои специјалните едукатори и рехабилитатори треба да ги поседуваат. Дипломираните дефектолози се оспособени за самостојна работа во полето на превенција, детекција, дијагностика, хабилитација и рехабилитација, едукација, професионална ориентација на лицата со инвалидност.

- Компетенции и работни задачи на дефектолози вработени во воспитно-образовни институции;
- проценка на способностите и ограничувањата на децата со различен вид и степен на инвалидност, проценка на нивните потреби со низа на стандардни и нестандартни тестови и скали на процена;
- предавање на основни академски предмети и практични секојдневни вештини за самопомош и лична грижа;
- изготвување на наставни материјали, методи и средства за тренинг и рехабилитација;
- советување, инсторирање и поддршка на родителите на деца со пречки во развојот и нивните наставници;
- стимулирање и развој на интереси, способности, мануелни вештини и координација кај лицата со инвалидност;
- соработка со останатите членови на тимот во заедничко планирање и реализација на активностите;
- подготовка и чување на досиеја со неопходната документација за сите корисници;
- планирање, развој и имплементација на индивидуален образовен план за секој ученик со посебни образовни потреби во соработка со наставниците и родителите;
- дизајнирање на соодветни наставни стратегии и методи;
- мониторирање, евалуација и документирање на прогресот на секој ученик со ПОП;
- модификација и прилагодување на едукативите програми и курикулум во согласност со потребите и способностите на учениците со ПОП;
- Компетенции и работни задачи на дефектолози вработени во клинички (здравствени) институции (Чичевска-Јованова, Рашиќ-Цаневска, 2013):

- одредување на развојното ниво на децата при поставување на развојната дијагноза;
- изработка, имплементација и мониторинг на терапевтските интервенции;
- евалуирање на ефективноста на интервенциите и модифицирана интервентната програма доколку е потребно;
- планирање, организирање и имплементирање на специјални програмиза ремедијални или напредни тренинзи;
- дизајнирање на соодветни рехабилитациски стратегии и методи;
- идентификација на семејните грижи, ресурси и приоритети;
- изработка на план со препораки за семејствата имониторинг на нивната имплементација;
- партиципација воинтердисциплинарното планирање;
- советување со членовите на семејството;
- консултација, соработка и упатување на семејствата кон други професионалци и служби во заедницата;
- координатор на сервисните услуги;
- препорачување и употреба на адаптивна опрема и асистивна технологија и дава препораки за одредени средински модификации и имплементирање на договорените промени.
- Компетенции и работни задачи на логопеди (Чичевска-Јованова, Рашиќ-Цаневска, 2013):
- скрининг, идентификација, проценка, дијагноза, интервенција, третман и развојно следење на нарушувањата кои дејствуваат на:
- говорот, артикулацијата, флуентноста, гласот.
- јазикот, синтаксата, семантиката, прагматиката.
- оралните, фарингеалните, езофагеалните и останатите функции.
- когнитивните аспекти на комуникацијата.
- социјалните аспекти на комуникацијата.
- консултација, советување и упатување на други сервисни служби.
- тренинг и поддршка на членовите на семејството и останатите комуникациски партнери.
- ефективни техники и стратегии на аугументативна и алтернативна комуникација;
- детекција и третман, спроведување на современ пристап и методи на рехабилитација, поддршка и подобрување на квалитетот на живот на лицата со хронични форми на говорни и јазични растројства;
- идентификација на специфичните потреби на лицата со комуникативни растројства;
- зголемување на свеста за потреба од логопедски третман и соработка во предучилишните институции, основните и средни училишта;

Abstract

Subject of the research: Analysis of the higher educational systems in the field of special education and rehabilitation in some European countries and in the Republic of Macedonia and defining the competences that they acquired.

Goal of the research: comparison of the education of future special educators and rehabilitators in higher educational systems in Netherland, Austria, Italy, Germany, Finland, Russia, Lithuania and Spain in order to obtain positive practice in relation to the competences that the special educators and rehabilitators should acquire.

Methodology: Within the research we used comparison method. As a research technique, analysis of documentation was applied. All available documentation was analyzed and the data were cross-referenced.

Results: The education of special educators and rehabilitators varies in different European countries and it is contextualized or adapted to the tradition, history and norms of each society. Generally dominates the trend of specialization of the mainstream teachers in order to gain special education competences, but there are still higher education systems (like in Spain and Russia) which have the same approach in the education of special educators and rehabilitators. Almost all countries have developed resource centers serving like service providers of the regular schools where the students with disabilities learn.

Propositions: Development of the network of resource centers, increasing of the competences of the regular teachers, increasing the competences of the special educators and rehabilitators for work in the regular inclusive conditions, specializing after the graduate studies.

Key words: education, competences, special educators and rehabilitators, analysis of the documentation.

Литература:

Agency, E. (2010). European Agency for Development in Special Needs Education. Retrieved May 29, 2016, from Inclusive Education in Action Glossary: <http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/index.php?menuid=36>

Agency, E. (2015). European Agency for Special Needs and Inclusive Education. Retrieved May 29, 2016, from Netherlands-Teachertraining – basic and specialistic teacher training: <https://www.european-agency.org/country-information/netherlands/national-overview/teacher-training-basic-and-specialist-teacher-training>

Agency, E. (2015). European Agency for Special Needs and Inclusive Education. Retrieved May 29, 2016, from Italy-Teachertraining – basic and specialistic teacher training: <https://www.european-agency.org/country-information/italy/national-overview/teacher-training-basic-and-specialist-teacher-training>

Austria, S. i. (2016). AT the Center of Excellence. Retrieved May 29, 2016, from University of Applied Sciences for Health Professionals Upper Austria: http://www.studyinaustria.at/study_in_austria/higher_education_institutions/universities_of_applied_sciences/fh_gesundheit/

Bologna, U. d. (2016). Retrieved May 29, 2016, from Laurea (First cycle degree/Bachelor - 180 ECTS) in Speech and Language Therapy: <http://www.unibo.it/en/teaching/degree-programmes/programme/2014/8478>

Chico, G., & Koch, C. (2005). Early Childhood Education.

Retrieved from Illinois State Board of Education: http://www.isbe.net/earlychi/pdf/ECSE_LRE_

guidance.pdf

- Dombos, T., Krizsan, A., Verloo, M., & Zentai, V. (2012). *Critical Frame Analysis: A Comparative Methodology for the "Quality in Gender+Equality Policies" project*. Budapest: Center for policy studies.
- Education, E. A. (2015). European Agency. Retrieved May 29, 2016, from Empowering teachers to promote inclusive education: <https://www.european-agency.org/sites/default/files/Empowering%20Teachers%20to%20Promote%20Inclusive%20Education.%20Literature%20Review.pdf>
- Faculty of Education. (2015). Undergraduate studies. Retrieved May 2016, from Universidad Autónoma de Madrid: http://www.uam.es/ss/Satellite/en/1242662979898/listadoEstudios/Undergraduate_Studies.htm
- Foniatric, N. V. (2015). *Speech and language therapy/orthophony in the Netherlands*. Amsterdam: Nederlandse Vereniging voor Logopedie en Foniatric.
- Ghoro-Gobin, C. (1998). *The comparative social science approach*. Paris: UNESCO.
- INCLUSIVE EDUCATION IN SOUTH AFRICA AND RUSSIA: HUMAN RIGHTS WATCH REPORTS. (2015). Retrieved May 2016, from Global observatory of inclusion: <http://www.globi-observatory.org/inclusive-education-in-south-africa-and-russia-human-rights-watch-reports/>
- Justus-Liebig Universität Giessen. (2015). *Special needs education (teaching degree)*. Retrieved May 2016, from: <https://www.uni-giessen.de/study/courses/teaching/specials>
- Odom, S., Peck, C., Hanson, M., Beckman, P., Kaiser, A., Lieber, J., et al. (2012). *Johns Hopkins School of Education*. Retrieved July 26, 2014, from *Inclusion at the Preschool Level: An Ecological Systems Analysis*: http://education.jhu.edu/PD/newhorizons/Exceptional%20Learners/Inclusion/General%20Information/inclusion_preschool.htm
- Siauliai Universitetas. (2016). Retrieved May 29, 2016, from Faculty of Social Welfare and Disability Stud: http://www.su.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=1678&Itemid=1794&lang=en
- Speech Sciences in University of Helsinki. (2016). Retrieved May 29, 2016, from Education programme in Speech and Language Therapy: http://www.helsinki.fi/speechsciences/studying/education_programme_SLT.htm
- Teaching profession for special needs education. (2016). *Teaching profession for special needs education*. Retrieved May 2016, from Universität Rostock: <http://www.uni-rostock.de/en/study/courses-of-study/study-courses-a-z/l/teaching-profession-for-special-education/>
- Torrance, H., & Sebba, J. (2007). *Reviewing Reviews: Towards a better understanding of the role of research reviews*. Retrieved July 13, 2014, from *Teaching and Learning*: <http://www.tlrp.org/pub/documents/Rev%20Rev%20RB30%20FINAL.pdf>
- UNESCO. (2005). *Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All*. Paris: UNESCO.
- University College of Teacher Education Lower Austria. (2014). *Qualifikationsprofil und Curriculum für das Bachelorstudium "Lehramt für Sonderschulen"*. Retrieved May 2016, from http://www.ph-noe.ac.at/fileadmin/stuko/beschluesse/PHNOE_Q_C_SL_131111.pdf
- Winter, L., & Prohaska, C. (1983). *Methodological Problems in the Comparative Analysis of International Marketing Systems*. *Academy of Marketing Science*, 471-432.

- Институт специјалног образовања и комплексног рехабилитације. (2016). Retrieved May 2016, from МОСКОВСКИЙ ГОРОДСКОЙ: <https://old.mgru.ru/subdivision/31>
- Чичевска-Јованова, Н. Рашиќ-Цаневска, О. (2013). *Рана интервенција на деца родени со фактор на ризик*. Скопје: Филозофски факултет.